

ACC. N:R M. 8584:1-11.

Landskap: *Skåne*
Härad: *V. Gäringe*
Socken: *Vittsjö*
Uppteckningsår: *anskr. 1942*

Upptecknat av: *int. J. Gunnarsson*
Adress: *Preussvägar. 13, Lund*
Berättat av:
Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

*Om Torpare Gunnars skildring om sina upp-
levelser. s. 1-9.*
Torpabarns nöjen s. 10-11.

ACC. N:R. M 8584:1.
Landskap: Skåne Upptecknat av: inh. J. Gunnarsson
Härad: V. Göinge Adress: Svenskögs v. 13, Lund
Socken: Vittsjö Berättat av: _____
Uppteckningsår: avsk. 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Täckare - Johannans levnadssaga.

Från torpare - epokens tid. En torpargummas skildring om sina upplevelser. Ur minnet vill jag härmed anföra en liten livsskildring av en fattig torpargumma, som i mina barndomsår bodde i en liten oansenlig koja i den djupa skogen på Bökhols ägor. Så här ungefär berättade gumman, vars namn var Johanna, om sina levnadsförhållanden från tidigare år. Jag föddes den 21 nov. 1823 i ett mycket fattigt skogstorp i Markaryds socken i Småland. Min far var en "kronans karl", knekt vid namn Anders Tall. Han vistades en stor del av året ute på heden, långt borta från hemmet och mor och barnen, (vi voro många barn) måste försöka klara sig så gott de kunde på det lilla som torpet gav, samt på vad far någon gång då och då kunde sända hem av sin lilla obetydliga knektslön och vad mor kunde förtjäna på spånad som hon utförde åt bondgummorna på orten. Spånadsarbetet betalades emellertid mycket dåligt och som dessutom barnen togo mors tid i anspråk blev hennes förtjänst föga stor, men bättre med något än intet. Brödet var ofta ganska knappt och mjölet till detta måste understundom utdrygas med olika slags surrogat däribland även syrefrö. Potatis ingick f.ö. som en viktig beståndsdel i det magra kosthålllet. Under långa tider fanns det inte en enda lät sovel i huset till brödet, möjligtvis någon gång "härrsken" sill som det lyckades erhålla för billigt pris. I dopet erhöll jag

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8584:2.

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

inl. J. Gunnarsson

Härad:

V. Göninge

Adress:

Lansvägen 13, Lund

Socken:

Vittsjö

Berättat av:

Uppteckningsår: avsk. 1942

Född år

i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

namnet Johanna och kallades sedan i orten för Talls Johanna efter minfader. Tidigt måste jag ut från hemmet för att själv tjäna till mitt uppehälle, om sommaren vaktade jag får och getter i skogarna. Det var på den tiden då vargarna grasserade i byggderna och ibland kunde det hända att de bortsnappade ett lamm eller en killning ur min hjord utan att jag kunde hindra det. Vad förmodde väl ett barn mot dessa grymma bestar, för vilka man till och med riskerade livet om man försökte rädda det av dem tagna bytet. Om vintern var jag barnpiga på någon bondgård. Någon kontant lön erhöll jag icke, utan endast maten samt någon gång ett gammalt avlagt klädesplagg som något av barnen vuxit ur. Sedan jag konfirmerats eller som det hette "läst mig frem för prästen" blev jag först s.k. minstpiga på ett ställe där jag till att börja med erhöll 7-8 kr. i lön om året. Efterhand sedan jag började bli vuxen ökades lönen och vid 20 års ålder erhöll jag 25 kronor i årslön. Jag hade då flyttat från min hemtrakt i Småland till Vittsjösocken i Skåne där jag staddade mig på Oretorpsgården som ladugårdspiga som det hette. Där blev jag bekant med min blivande man, vilken samtidigt tjänade som dräng på gården. Vi fingo tämligen snart tycke för varandra och efter ett par års tid ingingo vi äktenskap. En ny period hade i och med mitt äktenskap för mig inträtt. I stället för Talls Johanna blev det nu Täckare-Johanna efter min man, Täckare-Nilsson. Efter vårt giftermål skulle vi bilda oss ett eget hem. Men detta var lättare sagt än gjort allldenstund vi båda voro mycket fattiga. Att köpa oss

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 8584:3.Landskap: SkåneUpptecknat av: S. GunnarssonHärad: V. GöingeAdress: Transthögsvägen 13, LundSocken: Vittsjö

Berättat av: _____

Uppteckningsår: 1942

Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ett eget hemvist var lönlöst att tänka, men vi beslöto att enligt dåtida sed städja en utmarksbit jord av någon bonde och bli dagsverkstorpere. Efter många om och men lyckades vi äntligen i detta vårt uppsåt och vi städjade en eländig jordbit av ~~Börholm~~ - Hans. I städja för jorden skulle vi erlægga 50 kronor och var han ädelmodig nog att taga en revers på beloppet. Vidare skulle vi sedan enlügt upprättat torparkontrakt årligen till jordägaren utgöra 12 mans- och 12 kvinmodagsverken. Den städjade jordbiten var belägen inne i djupa skogen, cirka en kilometer från byn och gränsade intill Kraxasjön åt norr. Fastän långt från några människoboningar låg den dock intill allmänna bygdevägen Emmaljunga-Yxonhult. Nu hade vi vårt framtida verksamhetsfält utstakat och nu gällde det allra först och främst att få något att bo i. Min man var vad man kallar händig, så han kunde utföra det mästa arbetet med byggandet själv. Men det värsta var att anskaffa det nödvändiga materialet. Dock även detta lyckades och en vacker dag står stugan färdig. Vi kunde flytta in i eget bo. Visserligen var stugan enkel och möbleringen ringa, men ack vad det kändes skönt ändå att få komma under eget tak. Sedan vi först inhägnat torpområdet, grepo vi oss an med odlingen av jorden, varvid vi hjälptes åt efter bästa förmåga. Vi började först uppodlingen närmast bostaden där vi sedan satte potatis. Efterhand utökade vi den odlade arealen samt sådde korn och råg m. m. Vi anlade och omgärdade också en liten have (trädgård) vid stugan och planterade päron- plommon och körsbärsträd, samt blommor och fingo genom detta lite mera hemtrevligt efterhand. Som redan

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8584:4.

Landskap: Skåne Upptecknat ^{ml.} av: J. Gunnarsson
 Härad: V. Göinge Adress: Svenskögen 13, Lund
 Socken: Vittsjö Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

omnämnts hade vi att utföra 12 mans och 12 kvinnodagsverken årligen för torpet s.k. höstdagsverken. Det var ju inte så många, men torpets areal var också icke heller stor. Fast vi odlade allt som kunde odlas fick vi ändå inte födan till en ko på torpet. Vi kunde endast ha en get samt några får. Geten fick vara vår mjölkko. Min man som annars var taktäckare till yrket brukade jämväl åtaga sig odlingsarbeten med att s.k. flåhacka, för detta hade han viss betalning för ruta. Den första tiden innan barnen började komma och jag på grund därav icke kunde vara borta på arbete brukade jag vara honom behjälplig med att flåhacka hos ortens bönder. Jag var kry och stark och klarade mig bra med arbetet så att jag hann med att hacka en ruta lika fort som min man. Det var också på den tiden vanligt med s.k. svedjebruk som förskaffade en hel del arbete åt den fattiga befolkningen, men daglönen var ytterst liten. Vanligen utgjordes den av en plåt = 33 öre eller allra högst tre ~~delar~~ = 50 öre för ett mans - och tolv skilling = 25 öre för ett kvinnodagsverke, och det var långa dagsverken med många arbetstimmar på den tiden. På senhösten plögade min man åtaga sig s.k. "pläjlatröske", varvid han i trösklön erhöll en kappa per tunna (en tunna = 36 kappor). Förtjänsten blev ringa, men de fattiga hade inte så stora pretentioner på den tiden. Bara man någorlunda kunde slippa svälta var man nöjd och belåten. - För oss gick det någorlunda an så vi sluppo direkt lida nöd, fastän det naturligtvis vissa tider var ganska svårt att få brödet att räcka till. Isynnerhet blev detta följdén miss-

dalar

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8584:5.

En torpare gäst bene

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

inb. J. Gunnarsson

Härad:

V. Göringe

Adress:

Sjönshövsvägen 13, Lund

Socken:

Vittsjö

Berättat av:

Uppteckningsår:

1942.

Född år

i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

- växtåret 1868 som var ett veritabelt nödår, sorgligt i åminnelse och som alltsedan benämnts för det svåra året. Svåra frostnätter i förening med stark torka under våren och sommaren förorsakade att det blev nästan ingen alls gröda isynnerhet på höglänta eller frostmätta marker. Tiderna blevo därigenom så dåliga att knappast någon hade råd att ha en arbetare ens för bara födan. Vi lyckades dock något så när nått och jämnt reda oss undan svälten. Barnen, så när som den yngste sonen hade redan lämnat hemmet, så att vi voro endast 3 personer. Min man brukade ibland jämväl idka fiske i den intilliggande Kraxasjön. Sjön blev oss detta året till stor nytta genom de rika fiskfångster den då gav. Besynnerligt nog var det alldeles ovanligt mycket, att vi kunde äta fisk varje dag under sommarens lopp och vad vi icke genast förmådde använda som färsk klyvde vi och torkade till vinterbehov. Den gamla satsen som säger att då "lanned ger litet, ger sjön bra" besannades verkligen vad Kraxasjön beträffade nödåret 1868. *bojvade*

Efter 1870 talets ingång *bojvade* allt efterhand bättre och ljusare tider inträda. Vad som under den första tiden vi innehade torpet mycket oroadde oss, var de många vargarna, som då grasserade, för vilka jag alltifrån mina första barnaår hyste verklig fruktan. Under bistra vintrar kommo de fram till vårt torp sökande något att stilla sin hunger med. Ibland - isynnerhet nattetid voro de mycket närgångna, och man riktigt ryste när man hörde deras hemska tjut *och* ylanden. Ett bevis på vargarnas närgångenhet må anföras. En natt vaknade min man och jag av att den get som vi hade - vår mjölkko bräkte så förtvivlat. Vi skyndade upp och ut för att se vad som var å färde. Vi fingo då se en varg som höll på att krafsa sig un-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8584:6.

Landskap: Skåne Upptecknat av: inkl. J. Gunnarsson
 Härad: V. Göinge Adress: Traneshögsv. 13, Lund
 Socken: Vittsjö Berättat av: _____
 Uppteckningsår: avskr. 1942. Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

-der stenfoten till ladugården där geten stod banden. Han var redan kommen in med halva kroppen och trängde allt längre och längre in. Med förenade ansträngningar lyckades vi emellertid skrämja honom och efter att i det då rådande månskenet ha visat oss ett par väl-försedda tandrader lommade han tillbaka in i skogen, och vår get var räddad. Vid flera olika tillfällen höll jag på att bli över-fallen av vargar. Jag minns särskilt en gång då jag varit framme vid en av gårdarna i byn kort före jul och varit behjälplig vid slakt. Arbetet drog ut på tiden och det blev nästan midnatt innan jag blev färdig att återvända hem. Som det var en mycket kall och bister natt rådde gårdsfolket mig att stanna kvar över natten, all-rahelst som vargarna gjorde skogen osäker nattetid och det var stor risk att vandra därigenom för en ensam person. Jag lät dock ej över-tala mig utan sade att jag ändå skulle försöka att gå hem och sedan jag fått en bit fläsk och lite korb med mig hem, begav jag mig i väg mot hemmet i mörkret och kylan. Då jag kommit till den gamla såg-möllan (byamöllan) hörde jag plötsligt långt borta i fjärran ut-dragna vargtjut och ylanden som lät mig förstå att många vargar voro i sällskap. Jag började då att springa av alla krafter och allt eftersom jag sprang hörde jag till min förskräckelse, att ylandet blev högre och högre, jag förstod att de kommo allt när-mare. Då jag äntligen nådde hemmet och kom in i stugan föll jag i-hop på golvet och kunde endast framstamma att vargarne voro efter mig. Min man gick då ut för att se om vargarna syntes. Han kunde då höra att de befunno sig vid den närbelägna s.k. "Horsahultsmossen" !

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8584:7.Landskap: SkåneUpptecknat ^{inkl.} av: J. GunnarssonHärad: V. LänneAdress: Länshög. 13, LundSocken: Vittsjö

Berättat av:

Uppteckningsår: 1942

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om jag endast haft några få alnars längre väg hem hade de hunnit upp mig och vad följden härav blivit kan lätt tänkas. Apropos vargar! så anordnades gång efter annan skallgång och jakt på dessa berättar Johanna och fortsätter. De måste hållas efter, ty genom sin grymhet och glupskhet förorsakade de stor skada på nötkreaturen och isynnerhet ungdjuren samt fåren och getterna lade de beslag på. Då det var fråga om en storjakt eller som det benämndes " jäjt " på bygdemålet, deltog folk från flera socknar av båda könen, därtill uppbådade genom kungörelser och kallelser. Det kom folk såväl från bondgårdarna som torpen, ty ingen fick utan giltiga skäl undandraga sig. Skallgångarna som leddes av s.k. skallfogdar anordnades merendels på vintrarna, då marken såväl som sjöar och vattendrag tillfrusit så att drevfolket obehindrat kunde draga fram. Skallfogdarna ordnade drevfolket och placerade dem på bestämda platser. De skulle sedan gå fram mot den plats där jägarna fattat posto. Folket i drevkedjan voro till en början tämligen långt från varandra, men kommo varandra närmare allt eftersom de tågade fram och när de kommo nära målet, där skyttarna voro uppställda, var drevkedjan slutet helt tillsammans. Jag har åxå själv varit med om att jaga varg omtalar vidare Johanna. Jägarna hade den gången fattat posto vid Hemmeströ myr i Norra Åkarps socken. Marken var betäckt med ett tjockt lager snö och det var bitande kallt. På obanade marker släpade jag mig fram i den djupa snön. Jag hade endast träskor på fötterna och några underkläder hade jag inte på mig. Mil efter mil tog jag mig fram i den svåra terrängen. Värst var det dock när jag efter den ansträngande marschen

Skriv endast på denna sida!

M. 8584:8.

ACC. N:R. _____

Landskap: Skåne Upptecknat av: mal. J. Gunnarsson
Härad: V. Göinge Adress: Svanhöger. 13, Lund
Socken: Vittsjö Berättat av: _____
Uppteckningsår: arskr. 1942 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

genomblöt och andfådd kommit fram till mötesplatsen, där vi skulle vänta tills det skjutna villebrådet värderats och där vi under tiden skulle förtära den mat vi tagit med oss från hemmet. Jag hade blivit svettig av marschen, nu huttrade jag av köld. Det var inte heller roligt att veta, att jag hade över 2 mil att gå för att åter komma hem. Trött och utschasad som jag var efter dagens svåra strapatser. Mörkret hade redan inträtt innan vi lämnade mötesplatsen. Men hur det var gick allt lyckligt och väl och jag ådrog mig inga men efter de utståndna strapatserna. Mycket har jag varit med om under min levnad och många upplevelser av skilda slag, därav många svårartade har jag fått genomgå, säger Johanna slutligen, men det svåraste av allt var då min käre make i början av 1880 talet borttrycktes från mig av döden och jag lämnades ensam i den lilla kojans i skogen. Det blev så tyst och ödsligt här ute, men jag beslöt ändå att stanna kvar på denna plats, vilken trots alla de motigheter och besvär jag haft här - även givit mig många ljusa minnen samt blivit mig kär och omistlig. Även sedan jag blivit änka har jag lyckats bemästra svårigheterna med att på ett ärligt sätt försörja mig, så att jag icke behövt ligga någon till last. Van vid försaker och umbäranden ända från späda år har jag heller aldrig haft några stora anspråk på livet, i arbetet har jag funnit lycka och trevnad och nöje och belåten med försynenes skickelser har jag varje afton gått till vila efter dagens mödor och besvär. Så långt berätterskan.

Till framomstående vill nu nedskrivaren härav tillägga:
Jag minns mycket väl täckare Johannan från mina uppväxtår. Hon var trots de många försakerlerna, de många slagen av umbäranden, den stora fattigdomen och nöden som hon fått pröva på i livets hårda skola, dock den mest belåtna och förnöjsamma människan man

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8584:9

Landskap: Skåne .
 Härad: Y. Göringe
 Socken: Vittejö
 Uppteckningsår: 1942 .

Upptecknat av: emb. J. Gunnarsson
 Adress: Lönshöjersvägen 13, Lund
 Berättat av: _____
 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kunde tänka. Från tidiga barnaår till sena ålderdomen hade Johanna fått arbeta och sträva, det var hennes dagliga lott, men häri fann hon lycka. Hennes glädje var också att kunna hjälpa andra. Vid många sjukbäddar var hon till hjälp och lisa för de lidande, men själv, ~~men själv~~ fordrade hon intet tillbaka. Hälsa och krafter förunnades henne av den gode Guden in i sena ålderdomen och hon kunde arbeta för sitt uppehälle så länge hon levde. Nöjd och belåten in i det sista lade hon sitt trötta huvud till vila och inslumrade i den sista sömnen den 4 februari 1897.

Några dagar därefter begrovs hon på socknens kyrkogård. Dagen efter begravningen hölls auktion på hennes kvarlåtenskap och torpstugan såldes för 25 kronor. Huset nedrevs och bortflyttades någon tid därefter till Granetorp, och där det forna hemmet var, blev nu allt så tomt och ödsligt. Under de mer än fyra decennier som sedan dess runnit ut i tidens omätliga ocean har vildmarksvegetationen tagit överhand och numera finnes inte mycket kvar av konkreta ting, som minner om att ett hem funnits här ute. Endast några murstensrester och den gamla delvis övervuxna källan och källargropen bära ännu vittne därom.

E.P. genom M.G.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 8584:10.

Landskap:

Skåne

Upptecknat av:

inl. J. Gunnarsson

Härad:

V. Göinge

Adress:

Lövshögsvägen 13, Lund

Socken:

Vittsjö

Berättat av:

Uppteckningsår:

1942

Född år

i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gammal ännu levande f.d. torpartös omtalade att hon ännu vid långt framskriden ålder med kärlek och vördnad ofta tänker på den lyckliga och sorgfria barndomstiden i det fattiga hemmet. Med synnerlig förkärlek säger hon sig ihågkomma huru glad hon blev då hon vid 6 års ålder jämte sina föräldrar och en liten bror blev inbjuden att fira julafton hos sina morföräldrar i deras hem som också var en torpstuga. Fastän 6 år hade hon knappast varit utom hemmets hank och stör, icke underligt att hon då kände sig glad och upplymd vid tanken på en långvägafärd av circa 2 kilometer. När den efterlängttade dagen kom drog hennes far henne och en yngre bror på en släde fram över kärr och moras, som Kung Bore med snö och is slagit en brygga över. Det var kallt så att kölden nöp i kinden, men vad betydde det väl mot att få åka släde och se sig omkring. Ack så härligt det var! Och hon säger att fastän så lång tid förflutit sedan dess med många, även ljusa minnen, så tillhör detta ännu hennes livs ljusaste minne. Nu är hennes hem för länge sedan utplånat, men hon säger att var gång hon besöker platsen där detta en gång varit blir hon riktigt sentimental vid minnet från barndomstiden och erinrar sig då orden " Här var det moderhänder ömt mig smekte, här blev jag lyftt uppå min faders arm."

Jag har hört flera av de gamle f.d. torparsbarnen säga när de någon gång då och då besöka de platser där fordom deras hem legat och där nu vildmarksvegetationen snart har utplånat spåren av det forna hemmet. Ack så mycket roligt jag haft på denna plats!

se n.s.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8584:11.

Landskap: Skåne
Härad: V. Göinge
Socken: Vittsjö
Uppteckningsår: 1942.

Upptecknat av: int. J. Gunnarsson
Adress: Irenshögsvägen 13, Lund
Berättat av:
Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Väl var den enkel min barndomstid
men dock vart minne som knyts därvid
jag skall för livet bli trogen.
Jag kan ej glömma de sälla dar
då jag var hemma hos mor och far
i låga hyddan i skogen.

Skriv endast på denna sida!